

XXXIX

DE

1757

11 26

23

CAVSSIS AVCTARVM
MORALIVM CIVILIVMQVE
DOCTRINARVM

P A V C A

ENCYCLOPAEDIAE MORALI
CIVILIQVE

INTRA SEMESTRE SPATIVM ABSOLVENDAE

PRAEFATVR

IOANNES GEORGIUS WALTHER

CONSILIARIVS SAXONICVS MORALIVM ET CIVILIVM
PROFESSOR PVBL. ORDIN. ATQVE EPHORVS ALVMN.
REGIOELECTORALIVM

VITTEMBERGAE c1. 1. CCLVII

PRELO EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDI
ACADEMIAE A TYPIS

in-
nu-
Me-
en-
on-
et,
uae
mo
um
um
ram
Sub-
gra-
ndo
atus,
date
i.

1111

INSTITUTIONAL LIBRARY
UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS
U.S.A.

III

CONSPECTVS

- I *P*rolusionis huius occasio
- II Encyclopaediae notio paucis euoluta: eius, et *Cursus*, quem dicunt, differentia
- III *Auctarum* moralium *ciuiliumque* doctrinarum *causae* historicae, in aliud dilatae *tempus*
- IIII *Philosophicae* sunt *Naturalium* et *Statuum* *varietas*, et *Legum* *Morumque* *diuersa* *ratio*
- V *Philosophiae* *Practicae* *munus* est, *naturales* *leges* *moresque* *uariis* *statibus* *naturalibus* *aptare*
- VI *Status* *Naturalis* *Originarius* *expositus*,
- VII et *Status* *Naturalis* *Aduenticius*: *uterque* *efficit* *Statum* *mere* *Naturalem*
- VIII *Status* *Socialis* *natura* et *indoles*
- VIII *Separatam* *postulat* *doctrinam*
- X *Status* *Ciuilis*. *Externus* *Gentium* *dicitur*
- XI *Status* *Ciuilis* *Interni* *varietas* et *magnitudo*: *quod* *iurium* et *legum*, *quibus* *continetur*, *multitudine* *ostenditur*
- XII *Status* *Ecclesiasticus*. *Externus* *bisariam* *consideratur*
- XIII *Internus* *Ecclesiae* *status*, *a* *ciuili* *diuersus*, *cum* *externo*, *seu* *etiam* *requirit* *artem*

- XIIII *Status* *Gentium*, *multa* *quidem* *ex* *parte* *mere* *naturalis*, *propter* *nona* *tamen* *amplissimi* *usus* *intra* *seorsum* *spectandus*
- XV *Legum* et *Morum* *diuersa* *ratio*. *Morum* *genera* *definita* *ratione* *legum*, *hominum*, *statuum*. *Sapientia* *Ciceronis* *in* *legibus* *moribusque* *seiuuendis*
- XVI *Statuum*, *Legum*, et *Morum* *confusio* *perniciet* *practicae* *philosophiae*. L. B. de *Senckenberg* *iudicium* *de* *opere* *Pufendorfiano*
- XVII *Moralium* et *Ciuilium* *artium* *displinarumque* *ratio* *exposita*: *segitatim* *Philosophiae* *Practicae* *Vniuersalis*
- XVIII *Ius* *Naturae* *in* *solis* *Naturalibus*, et *Iuribus*, et *Legibus*, *ad* *statum* *mere* *naturalem* *spectantibus*, *versari* *debet*
- XVIII *Ethica* *Mores*, *videlicet* *virtutes*, *officia*, et *decorum*, *respectu* *habito* *ad* *statum* *eundem*, *explicat*
- XX *Ius* *Sociale* *tradit* *Iura* et *Leges* *status* *socialis*, *sive* *Societatum* *minorum*, *inde* *a* *coniugio* *ad* *pagum* et *vicum* *vsque*
- XXI *Oeconomia* *Priuate* *Mores* *status* *huius* *socialis*: *atque* *illos* *dutos* *vel* *ab* *iure* *sociali*, *vel* *ab* *experientia*: *hinc* *duplex* *genus* *Oeconomiae* *Priuae*

- XXII Ius Publicum Vniuersale fundat Iuribus Legibusque statum civilem internum. Vlrici Huberi merita
- XXIII et Ius Ecclesiasticum Vniuersale statum externum internumque Ecclesiae. Huius praecipui auctores
- XXIII Virum Ius Civile Priuatum Vniuersale separatim sit tractandum, nec ne? Theoria Iurium Ciuiliū
- XXV Iuris Feudalis Vniuersalis ratio et necessitas
- XXVI Ius Gentium Vniuersale, atque Europaeum
- XXVII Politica in vniuersum Mores Ciuiles conformat, atque est vel Publica, vel Priuata
- XXVIII Oeconomia Publica sigillatim Negotia Ciuilia tractat, quibus Reipublicae opes et diuitiae parantur, seruanturque
- XXVIII Eius principes auctores, et necessitas
- XXX Prudentia vero Aulica, et Legationum, ea Negotia, Publica, quibus dignitas et decus Reipublicae domi forasque sustinetur
- XXXI et Politia Negotia Priuata, quibus singulorum felicitas consistit
- XXXII Notitia Politica Regn. et Rerumpubl. Mores Ethicos, Oeconomicos, Ciuiles, Religiosos, et Caerimoniales cum Iuribus et Legibus singularibus Gentium Europaearum docet
- XXXIII Huius fata, et litterarum adiumenta, nostra aetate
- XXXIII Politica tandem Imperialis Notitiam Politicam imperii germanici nostri suppeditat
- XXXV Moralium et ciuiliū doctriinarum breuis descriptio memoriae causa
- XXXVI Encyclopaediae moralis ciuilibusque utilitas
- XXXVII Eius lectionibus publicis a nobis tradendae,
- XXXVIII atque ipsarum scolarum moralium ciuiliūque, et Publice, et Priuatim, et Priuatissime, habendarum ratio,
- XXXVIII item reliquarum, quae extra hanc Encyclopaediam postae sunt
- XXXX Conclusio

I

IN catalogo lectionum publico Encyclopaediam Moralem Ciuilemque publice tradere, atque intra semestre spatium finire promisi, fecique illud, et auctoritate MAECENATVM SVMMORVM nostrorum, et celeberrimorum, praecipue in Academia Goettingensi, virorum exemplo. Horum enim alius in Encyclopaediam Theologicam, alius in Iuridicam, alius in Medicam, alius in Physicam et Mathematicam, harum doctrinarum studiosos publice introducit ¹⁾. Conuenerunt me deinceps Commilitonum Honoratissimorum quidam, atque ex me consilii capti quaesuerunt rationes: quod vulgatum quendam philosophiae practicae, quem dicunt, Cursum significare me putarent. Respondi, quae in rem praesentem essent. Sensi tamen, nonnullos mirari tot doctrinae moralis genera, et, praeter necessitatem multiplicata, existimare. In quam opinionem cum claros quoque in litteris viros adductos vidissem: non

A 3

alie-

¹⁾ Cf. Cel. Io. Matthias Gesnerus in primis lineis Itagoges in eru-

ditionem vniuersalem, Goettingae 1756, et quidem in praefat.

alienum putavi, causas auctarum moralium ciuiliūque artium et disciplinarum exponere sub initium praelectionum

II

SATIS autem constat, Encyclopaediam, siue Encyclion Paediam, a Graecis, omnis doctrinae liberalis magistris, profectam esse. His, Quintiliano auctore ²⁾, orbis est doctrinae, et Vitruuio, encyclios doctrinarum omnium disciplina, atque adeo eiusmodi orbis, qui omnes ad scientiam quandam spectantes partes, et totidem veluti artes, comprehendat ita, vt, vna demta, integer non putetur orbis ille, neque encyclios doctrina appelletur ³⁾. Proinde nihil opus est monere, a cursu, quem vocant, differre Encyclopaediam. Nam ille aut paucas, aut praecipuas, sistit scientiae propositae partes: haec vero omnes, quae et scriptis mandantur, et docentur in Academiis. Quae vero nondum in disciplinae iustae figuram et habitum formatae sunt, etiamsi formari possunt, eas extra hunc orbem collocatas putamus, atque in sermone explicabimus data occasione

III

VT autem nostra aetate magno incremento aucta est fere scientia quaeque: sic in primis multo latius, quam superiore, patet moralis ciuilisque doctrinae campus. Et dignitas atque amplitudo rerum ipsarum, et temporum mutationes, et vita per artes exulta, et publicorum negotiorum cura maior, et vicissitudines rerumpublicarum, et docti viri, studia decoris ciuilis tuendi augendique aemulantes,

²⁾ Quintilianus in Instit. Orat. L. I. C. X. Vitruuius de Archit. L. VI. in praef. p. 102. ed. de Laet. cf. quae Perraultus in gallica versi-

one Vitruuii ad huius L. I. c. I. p. 8. n. 26. obseruauit

³⁾ Vidit hoc Cel. Gesnerus quoque in Thesauro L. L. h. v.

lantes, vt alia taceamus, illius protulerunt fines, vt loco duarum, triumque, ad summum quatuor, artium ac disciplinarum, quibus maiores nostri, et multi etiam nunc, circueum philosophiae practicae conficiunt, in praesentia ad minimum sedecim cernas. Sed harum etiamsi fortuitum plurimum videas originem, rebus tamen animo agitatis, omnium aperies philosophos, a quibus ductae sint, aut duccendae, fontes

III

PLURA doctrinae moralis ciuilibusque genera, si via et ratione progredi velis, postulat naturalium et statuum varietas, et legum morumque diuersa ratio: quod paucis commonstrare animus est. Hic doctrinarum moralium ortum cum ab interiore philosophia practica repetatur, philosophus dicendus, atque ab historico seiungendus est, alio tempore inuestigandus

V

PHILOSOPHIA practica, quae in conformandis hominum actionibus versatur, tanquam materiem sibi subiectam, tractat Naturales, et Leges, et Mores. Vt enim leges sine moribus nihil proficiunt, Horatio monente 4), sic sine legibus nulli sunt boni mores. Naturales dicuntur, quod e fontibus folius naturae et rationis hauriuntur, sine vilo legislatoris humani iussu. Fundant vero, et ornant, omnes eos hominum status, in quibus libertati naturali locus est, atque adeo non mere naturalem modo, sed socialem, sed ciuilem, sed ecclesiasticum, sed gentium quoque: qui omnes tantum naturales reperiuntur status, quantum superioris, et domini, arbitrio non subsunt. Statum appellamus conditionem, qua homines, respectu maxime ad alios, aliasque res, habito, actiones vel edunt, vel edere debent

4) Horatius Carminum Lib. III. Od. XXIII, 34. 35

VI

IAM vero primum omnium ipsa Natura nos in praeclearo collocavit statu, sine nostro, aut alterius, interuentu: qui iuribus eiusmodi legibusque munitus est, vt nemo sine manifesto scelere eum turbare possit. Hic solis continetur Iuribus Innatis, Legibusque iis, quibus illa iura circumscribuntur: Iuribus Conseruationis, Securitatis, et quae inde oriuntur, Defensionis, Recuperationis, Punitionis, tum Iuribus Cognitionis et Veri, Felicitatis, Autonomiae, Auturgiae, Existimationis simplicis, Sensuum, Colendi DEVM, aliis, praecipue Aequalitatis, et Libertatis, quibus, tamquam fundamentis, omnia Innata Iura nituntur. His Iuribus tanta inest necessitas, vt ab horum multis ne transuersum quidem vnguem, quod aiunt, recedere queas, tanta dignitas, vt omnes reliqui hominum status hoc feliciores merito putes, quo plura eiusmodi Iura Innata integra, atque facta et recta, quod dicunt, conseruent. Hunc *Statum Naturalem Originarium* appellant

VII

PRO Iuribus his, a Natura ipsa datis, non omnia tantum agere, saluis aliorum iuribus, possumus, sed iis quoque vti ad acquirenda noua. Sic iuribus ingeneratis nix iam res nullius recte occupamus sine alterius consensu, iam occupatas ab aliis, communes vel proprias, consequimur pactis: iam accessionibus fruimur rerum naturalium, artificialium, industrialium, quas vocant: iam res alterius, aut viuo eo, diuisione, cessione, remissione, repudiatione, renuntiatione, consolidatione, aut mortuo, occupatione, vel iure hereditario, obtinemus: iam seruitutes, siue iura in re aliena, comparamus, iam contractibus explicamus commercia, et quae huius generis alia feruntur. Vniuersa haec Iura Acquisita efficiunt *Statum Aduenticium*: qui vna cum superiore confi-

conficit *Statum mere Naturalem*: quod in utroque plena reperiuntur iura aequalitatis et libertatis, sine ullo imperio adiuncto. In utroque fit respectus, praeter DEVM, ad eam, quam cum vniuerso genere humano habemus communiter, nulla societatis cuiusdam singularis habita ratione. Ab hoc naturali, praesertim aduenticio, statu omnis manat germana Iurisprudencia, vt nonnulli Iuris doctrinam de aduenticio statu Iurisprudenciae Vniuersalis nomine completantur

VIII

STATVS Socialis pacto inter singulos constituitur, vt vniuersi in fine quodam consequendo elaborent. Socii cum propter securitatem, aut aliis de causis, societatem ineant, partem iurium suorum innatorum in commune, atque in societatem conferant, necesse est, vt eo melius Iuribus Naturalibus reliquis frui, nouaque consequi possint. Proinde societatum, ciuitati nondum subiectarum, status externus idem est, qui mere naturalis. Sunt inter se aequales liberaeque: vtuntur vniuerso Securitatis iure: figunt ex arbitrato statum ascitum. Internus contra multa adipiscitur iura noua, atque in vniuersum quidem Iura Comitiorum, Suffragiorum, Imperii: sigillatim, vt hoc vtar, in matrimoniali statu, in quo, vt recte monet Cicero, 5) prima hominum est societas, Iura procreandi, et procreatos educandi, Ius mariti atque vxoris, Iura inde nascentia Successionis, Consanguinitatis, Affinitatis, Familiae, alia. Idem de minoribus aliis societatibus, quarum multa sunt genera, etsi quatuor vulgo tantum explicentur 6), dicendum

B

VIII

5) Cicero de Officiis L. I. C. 17 in Oeconomiae Wolfianae P. II. p. 688. seqq
6) Vicum addidit Cel. Hannouius

VIII

HARVM Societatum etiamſi reſpectus inter ipſas naturalis manet, tamen nouus accedit, qui longe arctioribus deſcribitur finibus, atque ab immenſa generis humani conſociatione in anguſtum concluditur, vt vel coniugio, vel patria herilique poteſtate, vel vna domo, vel vno pago vicoque, vel collegio alio et corpore, contineatur. Quoniam ſtatui huic ſociali et applicanda ſunt iura naturalia, et noua, iuribus iis conſentanea ratione, aptanda: conſequens eſt, vt ſeparatum poſtulet diſciplinæ genus, atque cum ſtatu mere naturali non debeat miſceri: quod noſtra ætate a quibuſdam recte, et laudabiliter, factum eſt 7)

X

STATVS CIVILIS pacto fit inter ſocietates minores, vt ſecuritatem, tranquillitatem, et rerum, ad vitam neceſſariarum, copiam conſequantur. Hic ſociali multo latius patet: in nonnullis tamen conuenit cum eo. Singulæ ſocietates, maximam illam in terris ſocietatem communis et ſalutis et periculi, quam Ciuitatem, vel Rempubicam, dicunt, conſtituentes, itidem ſuorum iurium partem in ciuitatem transferunt, vt reliqua iura ſua, et innata, et acquiſita, tenere melius, et tranquille placideque vitam traducere queant. Hinc *Externus Ciuitatum Status* plurimum manet mere naturalis. Vtuntur iuribus æqualitatis, libertatis, ſecuritatis: collocant libere ſtatum arceſſitum. Sed nouus ſubinde, neceſſitate duce, comite ratione, oritur ſtatus, qui, vna cum illo ſuperiore, Gentium dicitur. Hunc pro rerum varietate, et magnitudine, ſeorſum a reliquo corpore ciuili conſiderant iuris naturalis doctores: de quo deinceps exponemus

XI

7) v. c. a B. Chriſtiano-Wolffo, Ioachimo Georgio Daries, Cl. Hermann. Fried. Kahrel, aliis
Cel. Gottfriedo Achenwall, Cel.

XI

SED non minor est *Interni Status Civilis* tum varietas, tum etiam magnitudo. Quam longe enim lateque diffusa sunt negotia publica priuataque, quibus reipublicae salus administratur, et quibus in publico priuatoque statu Ciuitas consistit. Salus enim haec et securitate, vt diximus, et tranquillitate, et rerum idonea copia nititur, atque adeo multorum vt ciuilitum negotiorum, sic iurium quoque, efficiens est. Horum, quae maiestatica dicuntur, alia vniuersam continent Ciuitatis salutem, vt legum ferendarum, et iudiciorum exercendorum, Potestas, vt Ius poenas irrogandi, vt aggratiandi, quod dicunt, Ius, vt dignitatum Ius atque honorum, vt Iura gladii, vitae et necis, vt Ius administratos et magistratus constituendi. Alia pertinent ad certa genera publicae salutis. Sic securitatem et dignitatem reipublicae tuentur Iura aerarii et fisci, Iura domanialia, quae vocant, et vectigalium tributorumque, Ius militiae et propugnaculorum, Ius pactiorum, vt ea fileamus, quae Iure Gentium comprehenduntur. Alia referas ad rerum copiam, et vitae ciuilis genera diuersa, vt Ius politicae, Ius commerciorum, Ius scholarum inferiorum superiorumque, Ius collegiorum et corporum. Alia denique ad tranquillitatem. Hanc conseruant illa personalia realiaque iura priuata, quae ex fonte Iurisprudentiae Vniuersalis, et Socialis, manant. Spectat eo Ius circa sacra, quod imperantis est, videre, ne quid detrimenti capiat Ciuitas ex ecclesia: item Ius summae Inspectionis. Ab his Iuribus ducuntur negotia ciuilia: de quorum adeo multitudine et grauitate, vt breuiores simus, ex ipsis iuribus, a quibus repetuntur, coniecturam facere quisque potest

XII

STATVS hic ciuilis suo ambitu inde ab antiquissimis
B 2 rem.

temporibus *Status Ecclesiasticum* 8) est complexus. Hic in ipsa ciuitate nouam rerum, et negotiorum, faciem ostendit. Cum enim Ecclesia societas sit, ob religionem, DEO tribuendam, constituta, et Religio cultus diuini institutio: *Externus* eius status, qua alias respicit societates ecclesiasticas, mere est naturalis, et iuribus munitur aequalitatis, libertatis, et securitatis: qua vero spectat ad Rempublicam, cuius territorio tenetur, ciuilis reperitur ex pacto subiectionis, ne quid contra salutem ciuitatis, cuius praesidio tegitur, Ecclesia moliatur

XIII

INTERNVS contra *Ecclesiae Status* est socialis, et ita quidem, vt plurima ex parte societatem exhibeat aequalem, propter aequalia et paria iura Cognitionis et Veri, Colendi DEVM, Reuelationem, diuinitus traditam, conseruandi suamque faciendi, Fidei symbola, siue formulas, condendi, alia: quod vero ad religionis arbitraria, et rerum in Ecclesia administrandarum modum, attinet, inaequalem. Differt autem vniuersa potestas ecclesiastica a regimine ciuili: differunt omnia negotia sacra a ciuilibus, si internum consideres cultum diuinum. Diuersa haec Status Ecclesiastici ratio separatam sibi vindicat iuris et morum disciplinam

XIII

STATUS denique *Gentium* ortum trahit a ciuitatis cuiusque statu externo, cum aliis gentibus collato. Quia gentes

8) In Ecclesiam statum conuenire, multi negant: sed usurpant status descriptionem nimis angustam, qualem Pufendorfius quoque in libro alioquin praeclaro de habitu religionis christianae §. 11. extr. vbi *statum*, dicit, *coniunctionem, pluri-*

um hominum, quae imperio per homines administrato sibi proprio, et aliunde non dependente continetur. Ipse praeter ciuilem alios quoque status admitit in I. N. et G. L. I. C. 1. §. 6. seqq

tes inter se aequales sunt, et liberae, ita, vt nulla superior fit, nulla alteri dominans: in vniuersum Status Gentium manet mere naturalis. At vero in comparandis his iuribus naturalibus cum Gentium negotiis, eadem propemodum varietas, quae in iisdem referendis ad Ciuitatis Statum Internum, vsu venit. Et conseruatio, et dignitas Gentium inter se, multa desiderat, quibus singulis sine hoc respectu opus non fuisset. Vt enim e multis hoc vtamur, commerciorum ius a singulis ad gentes tractum, quae capit incrementa? Hic, vel a necessitate, vel ab vtilitate, profecta cernas Emporia, Portus, Iura stapulae, transitus, commorandi in territorio alieno, Consulium, alia. Rursus naturalis illa defensio, recuperatio, et punitio, quae tam paucis definiuntur legibus, mirum quantum augeantur inter gentes, et quot bella pariant publica, priuata, mixta, interna, externa, alia: in quibus singulis nascuntur Gentium aut pactis, aut consuetudinibus, aut ipsa earum indole, iura noua: vt foederum reliquorum, pactioinum, praecipue legationum, latissime patentes sileamus rationem. In his eruendis, pro rerum magnitudine et multitudine, peculiaris necessaria est inuestigatio

XV

SED non statuum modo naturalium varia ratio, sed ipsis in his statibus *Legum* et *Morum* differentia, auget numerum arrium et disciplinarum. *Leges* enim *Naturales* cum viuendi regulae sint a natura, siue potius naturae auctore, DEO profectae, semper moralem imponunt actionibus nostris necessitatem, atque immutabiles sunt. *Mores* contra, qui in ipsius vitae modo et actione consistunt, prudentia plurimum ponit, et saepe probabilitas fingit, et mutat. *Mores* enim in vniuersum sunt certae et fixae agendi rationes, a mentis ortae affectione 9): sigillatim *Boni* comparati cum

B 3

legibus,

9) Christ. Wolfius in Phil. Pr. Vn. T. II, p. 629. Moris definitionem

legibus, quas in ipso vitae rerumque cursu seruant, *Officia* dicuntur: relati ad animi excellentiam, et firmam facilitatem legi satisfaciendi, atque adeo omnes officii partes implendi, *Virtutes* sunt, officiorum germanorum fontes: spectari ex arbitrio humano, in re licita versante, *Consuetudines bonae*, ex dignitate vero externa, et studio aliis placendi, *Decorum* vocantur. Officiis scelera, virtutibus vitia, consuetudinibus bonis malae; decoro indecorum, opponuntur, ut inter omnes constat. Iam vero mores boni, ut his ad rem comprobendam utamur, tantum necessarii reperiuntur, quantum legibus praecipui sunt: quatenus vero pertinent ad ipsam vitae actionem, praecipue ad remedia, quibus ad legem obseruandam, finemque obtinendum, utendum est, ex ea parte a prudentia, quae potissimum in remediorum inuentione et delectu versatur, et verisimilitudine plurimum, reguntur. Morum praecipue, legibus permissorum, sola reatrix est accurata locorum, temporum, hominum, consideratio, eorumque comparatio cum felicitate humana. Huc referas eleganter a Cicerone dictum: multa circumspicienda sunt in omni officio, et consuetudo exercitatioque capienda, ut boni ratiocinatores officiorum esse possimus, et addendo deducendoque videre, quae reliqui summa fiat; ex quo, quantum cuique debeatur, intelligas ¹⁰⁾. Haec tenus Cicero. Recte igitur Legum ab Officiorum seiungit disquisitionem. Illas tribus libris separatim ita tractat, ut naturalium legum diuinum ortum, atque immutabilitatem, ostendat, tum vero praecipuas, ex natura haustas, explicet leges. De his vero officiis et moribus itidem tribus exponit libris, sed ut illam perfectionem sapientis stoici, quem officiis quibusdam perfectis non tam vitae, quam scholae

nem difficilem putat, et propterea neglectam adhuc a moralis doctrinae auctoribus: ipse definit, *iden-*

ditatem agendi in eodem casu

¹⁰⁾ Cicero in *Offic. L. I. C. 18*

caussa, informabant, et quem Cicero in terris, sciebat, minime versari, non attingeret, contra officii studium, quod in omnes caderet, quod omnes redderet felices, inculcarent, et cuius officii plurimum ratio probabilis tantum reddi possit. Rursus quemadmodum Legum, sic Morum, varietas a statuum quoque naturalium pendet diuersa ratione. Horum caussa mores alii sunt mere naturales, a sola mentis praesentia, aut labe, orti, quos *Ethicos* nuncupes: alii simul a societatum et vitae communis natura ducti, quos *Sociales*, vel *Oeconomicos*, dicas: alii *Ciuiles*, quos in negotiis videas publicis priuatisque ciuitatum: alii *Religiosi*, ad cultum diuinum in societate ecclesiastica spectantes: alii *Gentium*, quibus in conuentibus et legationibus uti consueverunt: alii denique mere vicarii, qui, cum alios mores, sed additos, repraesentent, *Caerimoniales* appellari possunt. Horum perinde ac statuum ipsorum late patet ratio

XVI

NATURALIUM, et statuum, et legum, et morum, confusio, superioribus temporibus, magna detrimenta importauit practicae philosophiae. Post litteras instauratas, mature quidem Politica ab Ethica distincta, sed ita, ut iura naturalia, romana, alia gentium postiuua, status omnes, leges et mores, continenter reperias mixta. Ius quoque Naturae deinceps, seorsum a reliqua doctrina morali, cultum: at vero ab ipsis instauratoribus neque statuum naturalium, neque legum et morum, neque obligationis et prudentiae, quarum in primis diuersissima ratio est, delectus habitus, et perturbatio euitata. Obligatio enim in morali necessitate agendi, a superiore orta, ponitur; prudentia vero est consilii capiendi ratio ex rerum natura sine superiore. Tantorum rerum diuersarum permutatio effecit, ut docti viri Ius
Natu-

Naturae vere propriaeque dictum in ipsis de Iure Naturae voluminibus quaerere inciperent : quod L. B. de Senckenberg nuper admodum de Pufendorfiano I. N. et G. opere dixit ¹¹⁾. Laetior plurimum moralis ciuilibus doctrinae facies nostra extitit aetate : nam longe melius rerum earum fines regi sunt coepti. Sed age, quae tot doctrinarum ratio aut constituta iam sit, aut constitui possit, et debeat, paucissimis videamus : vt nullius tamen examinemus sententiam, nostram proferamus modo

XVII

PRIMA omnium est *Philosophia Practica Vniuersalis*, quae practicae ratione eadem, atque Ontologia theoreticae philosophiae, munit viam. Haec naturalium statuum, legum, iurium, morum, notiones, principia, genera, partitiones, proprietates, theoremata, adeo euoluat, vt fundamenta iaciat reliquarum disciplinarum. Formam huic disciplinae primus induit B. Christianus Wolfius voluminibus duobus. Sed breuitatis et temporis causa, quibus in academicis lectionibus studendum, pars de natura hominis morali, de statibus, et legibus praecipiens, Iuri Naturali, pars vero de moribus agens, Ethicae praemitti potest : quod nos quoque facimus

XVIII

STATUS mere naturalis Iura et Leges *Ius Naturale* explanat : quae tantae sunt amplitudinis, vt magnum conficiant artis et disciplinae orbem : tantae necessitatis, vt nihil probabilis, atque incerti, admittant : tantae difficultatis, praesertim inter diuersa, et contraria saepe, doctorum studia, vt, motis tot controuersis, mens tota in iis occupata esse debeat : tantae dignitatis, vt ex iis omnis

11) Ill. Henric. Christianus L. B. prudentiae, Francofurti ad Moenum 1756. p. 92. b

omnis iusti et honesti disciplina fluat. Idcirco huius indoli consentaneum non est, ipsiusque legis naturalis vim infringit et debilitat, vt ordinem taceamus, quem vehementer turbat, ipsiusque iuris naturalis argumentum, quod nimium dilatat, cum eius circuitum morum et officiorum, quod saepe fit, ingreditur tractatio: in qua rot partes, et saepe priores, renent prudentia, et probabilitas, quarum tamen ratio abest ab illa legum naturalium necessitate morali

XVIII

AT VERO *Ethica* est, quae ad leges, in Iure naturali erutas, huius status mere naturalis recte explicat vniuersos mores. Quia sine virtute mores nulli boni, nedum constantes, et pro habitu vitae humanae perfecti sunt: primum omnium huius Virtutis, quae natura sua omnino vna est ¹²⁾, indolem sistat, finem, in felicitate germana, et conscientia recte factorum, positum, ostendat, adiumenta atque impedimenta tradat, et tandem philosopham eius cum christiana contendat rationem. Tum expedita erit via, aditusque patebit ad officia, et nobis, et aliis hominibus, praestanda: in quibus explicandis *Ethica* adeo respiciat vniuersum genus humanum, atque illam, quae a natura est, omnium hominum conciliationem et confociationem. Neque tamen omittat Decorum illud Naturale, quod totum, Cicerone auctore, cum virtute confusum est: cernitur tamen in omnibus

C

12) Vnam virtutem ponunt praeter veteres, de quibus cf. Gassendus in *Animaduers.* ad L. X. Diogen. Laertii p. 1437. recentiores Geulinx in praef. *Ethices*, Haslen in *Synopsi* p. 145. § 55. seqq. Mos-

hemius in *der Sittenlehre der Heil. Schrift* T. IIII. p. 30. seqq. S. V. Walchius in *der Einleitung in die Philosophie* p. 424. Cel. Daries in *der philosophischen Sittenlehre* p. 14. et p. 64

bus factis et dictis, in corporis quoque motu statuque, atque omnia personis, temporibus, aetatibus, aptat ¹³⁾. Tandem quod DEO, natura duce, debeamus, euoluat. Atque his, ut decet, aestimatis, dubium, quod multis visum, esse non potest, in doctrinarum orbe Ethicam post Ius Naturale ponendam esse, propterea, quod sine legis Naturalis comprehensa animo cognitione, neque virtus, neque officium, neque decorum naturale, intelligi queat

XX

IN STATVS socialis iuribus et legibus inueniendis exponendisque versatur *Ius Sociale*: nimirum coniugii, societatis paternae, herilis, domesticae, pagi vicique, et reliquorum collegiorum corporumque. Sunt enim singulis his societatibus ita leges suae, ita iura sua, ut, nisi separatim exposueris, a confusione non possis liberare. Fuerunt, qui fines huius Iuris quondam iusto longius proferrent, ipsumque Ius Societatis in tanto quasi dominatu locarent, ut omnem practicam philosophiam eius subicerent tutelae: sed recte nostra aetate de hoc gradu deiectum, atque in minores modo societates conclusum est. Interim insignis eius et ortus reperitur, et vsus. Iura enim Socialia medium quasi locum tenent inter propria Naturalia, et Ciuilia, iura. Ab illis ortum trahunt, quod vidimus, et ipsum quoque Societatis Ius, ingenitum nobis, declarat: his autem patefaciunt viam, siue originem Ciuitatum consideres, siue

¹³⁾ Decori disciplinam singularem multi faciunt. Quia vero Decori variae sunt rationes, ut aliud sit naturale, quod ad omnes homines, aliud sociale, quod ad paucos, et societate nobiscum coniunctos, spectat: aliud ciuile, idque rursus in

negotiis publicis priuatisque diuersum: aliud religiosum, et denique aliud gentium, quo belli pacisque temporibus vruntur: singula in singulis harum doctrinarum disciplinis nobis tradenda videntur

sue constitutionem, atque intra ciuitatem culta augent opes eius, et sustinent tranquillitatem. Hoc magis igitur vtriusque iuris, socialis et ciuilibus, timenda permistio, quo propius inter se contingunt

XXI

MORES status socialis *Oeconomica Priuata* tradit, et primum exhibet virtutes sociales oeconomicasque, quae officia iuuant oeconomica, et quarum primaria est Socialitas, a Plinio in Traiano laudata. Nam etsi vna recte ponatur virtus, mentis humanae respectu, quae facilitate quadam, et voluptate, leges seruat, tamen, relata ad varias res obiectas, varias prodit affectiones, quibus virtutum nomen imponunt. Ipsa socialia Officia atque oeconomica a duobus fontibus nostra aetate ducuntur: et primum quidem a folis legibus et iuribus socialibus. Haec illa sunt, quae in amplissimo de *Oeconomica* volumine Wolfiano et Hanouiano exponuntur. Ad hoc officiorum genus referendum est *Decorum Sociale*, multis de causis non negligendum: a quo plurimarum quoque caerimoniarum origines petas. Alterum genus officiorum docuit longa vita, atque vsus rerum oeconomicarum. Versatur in rebus ipsis ad vitam necessariis, quae vel fruges terrae sunt, vel animalia, vel metalla, aliaque ex terrae visceribus, et fluminibus, deprompta. Complectitur autem primum *Agriculturam*, ad quam non modo agricolatio, sed pecudum, et fo-dinarum quoque, cultura pertinet: tum *Opificia*, varia quondam Romae fortuna iactata, sed deinceps mirum in modum culta: et tandem *Mercaturam*, qua nostris temporibus *Reipublicae* nerui, neque immerito, contineri putantur. Diuiditur in *rusticam*, et *oppidanam*: quarum vtraque, nostra aetate, laboribus scientissimorum, et doctissimorum quoque, hominum insignia adiumenta est consecuta, praesertim *Pauli Iacobi Marpergeri*, *Godfridi Augusti Hofmanni*,

ni, I. Mortimeri, Angli, Georgii Henrici Zinckii, Io. Henrici Gottlob de Iusti, Friderici Vlrici Stifferi, Iusti Christophori Dithmari, Christophori Hermanni de Schweder, multorumque aliorum, opera et studio: vt fere aetas nostra ad res oeconomicas phycasque tractandas conuersa videatur

XXII

STATVS porro Ciuilis Leges et Iura tanta sunt multitudi-
tine, dignitate, difficultate, vt iamdiu, quod constat,
pluribus disciplinis explicantur. Et Internus, et hoc com-
prehensus Ecclesiasticus, et Externus Ciuitatis status suas
nacti sunt institutiones. Nam quod ad Internum attinet,
eius leges et iura, a nobis § XI ex parte delineata, *Ius Publi-
cum Vniuersale* tradit. Munus autem huius est, non solas
has leges et iura exhibere, sed ante oculos quasi ponere
ipsam Ciuitatis exaedificationem, nimirum pacta, quibus
societates minores in ciuitates coalescant, imperii ciuilis ge-
nera, huius et transferendi, et habendi, modos, legum fun-
damentalium, subiectionisque, tum Democratiae, Aristoc-
ratiae, Monarchiae, oppositarumque formarum, atque ipsi-
us Reipublicae ordinandae, naturam. Primus a politica
seiunxit doctrinam hanc Vlricus Huberus ¹⁴⁾, fere omnes
deinceps, qui eum sequerentur, nactus iuris naturalis, et
politices, doctores

XXIII

ECCLESIAE statum vtrumque informat *Ius Ecclesia-
sticum Vniuersale*. Nam etſi Externus, qua ad Ciuita-
tem,

14) Ipse hoc Huberus in Praef.
ad Ius Ciuitatis, sive nouam Iuris
Publ. Vniuers. disciplinam, de se,
neque falso, praedicat. Prodit de-

inceps hoc Ius cum Christ. Thoma-
sii, Franckfurti et Lipsiae 1708, et
Nicolai Christophori L. B. de Lyn-
cker, ibid. 1752. obseruationibus

tem, in quam recepta Ecclesia est, refertur, eius Rectori sublit, atque efficiat Ius maiestaticum circa sacra: idem tamen status Externus, ad alias spectans Ecclesias, mere est naturalis, iuribus libertatis, aequalitatis, securitatis ornatus. Internus contra omnis a ciuili ratione prorsus abit, atque sua, quibus innitatur, habet fundamenta. Quin ipsum Ius circa sacra comparatum est ita, vt, nisi euoluta vniuersa Ecclesiae indole, definiri adcurate nullo modo queat. Ceteroquin huius iuris quoque est, Religionis necessaria, et arbitraria, fecernere, vt aditus sit ad Iura eius obligatoria, et merae facultatis, inuenienda. Tum Vnionis definiat pactum, quo aequalis, et Administrationis, quo inaequalis fit, certo modo, Ecclesiae societas: et tandem Subiectionis pactum, quo in vnum cum ciuitate redigitur corpus. Rursus limites ponat Potestatis Ecclesiasticae, et Iuris circa sacra, vt tum Religionis et Ecclesiae dignitati, tum etiam Reipublicae, et ciuium tranquillitati, consulat. Porro negotiorum ecclesiasticorum iura et leges constituat, et quia his tanta non est, quanta ciuilibus, varietas et difficultas, tandem virtutes atque officia, fere in promptu posita, addat, Decorumque Religiosum sociorum omnium, qui vel docentium, vel audientium, munere funguntur. Haec vniuersa peculiaris artis et disciplinae argumentum conficere, qui neget, fore neminem puto. Idcirco separatim a quibusdam tractatum est, nominatim a Georgio God. Keuffelio, Iur. Gottlieb Canzio, et Ioachimo Georgio Daries 15). Christ. Wolfius vero leuiter tactum illico dimisit 16)

C 3

XXIII

15) Cel. Keuffelius, Mor. et Pol. P. P. in Academia Helmstadiensi, edidit Elementa Iurisprudendiae Ecclesiasticae Vniuersalis, Roitochii cum Moslemiana praef. 1728, atque in Prolegom. p. r. monuit, neminem tunc temporis integrum

hoc ius literis explicare adgressum esse. Idem Ius exposuit Canzium in Disciplinis moral. p. 735. seqq. Daries in Institut. Iurispr. Vniuers. p. 497. seqq.

16) Wolfius in Iuris Nat. T. VIII. p. 344. seqq.

XXIII

A IVRE publico vniuersali nonnulli, nostra aetate, *Ius Civile Vniuersale*, siue *Ius Priuatum Vniuersale*, seiungunt: quo Status Priuati in Ciuitate leges, et iura, quibus ciuium officia priuata, paria et mutua, regantur, intelligunt. Quia vero haec vniuersa a statibus naturalibus, originario, aduenticio, sociali, sunt repetenda, ipsa quoque constitutio eorum ad Superioris in ciuitate arbitrium conferenda est: nihil a philosopho hic expectari potest, nisi Legum Ciuiliam condendarum modus, cuius naturalis ratio et est, et paucis comprehendi regulis potest. Proinde nos, quod Christianum quoque Wolfium fecisse animaduertimus, Iuri Publico Vniuersali iungimus *Theoriam Legum Ciuiliam*, quas positiuas dicunt

XXV

ALIA ratio est *Iuris Feudalis Vniuersalis*: cuius constituendi consilia primus Gottl. Samuel Treuerus dedit, explicauit uero et confecit Christianus Wolfius 17). Nam etsi Feudum a dominio utili, quod in statu mere naturali, eoque aduenticio, iam locum habet, oritur: accedit tamen res noua, fidelitas praestanda, cuius multi constitui limites, et modi naturales possunt, quos eruere, iuris quoque feudalis positui interrest: quod in eo saepius, praesertim vafallo proprie non subiecto, res controuersa redit ad ius naturale. Potest autem Ius hoc Feudale vel statim cum iure naturali, proprie dicto, coniungi, uti a Wolfio factum est, vel, quod malimus, iuri gentium addi: cum multa in ciuitate, quin ciuitates et regna quaedam, saluo statu naturali

17) Gottlob Sam. Treuer Paediam Iuris Feudalis Vniuersalis dedit in Parergis Goettingensibus T. I. L. III. p. 78: quae separatim dein-

ceps typis descripta est. Wolfii Systema Iuris huius exstat in Tomo VI. Iur. Nat. p. 117. sqq

rurali suo, uinculo feudali inter se contineantur. Sed feudalis haec res vniuersa non magnum complet spatium in scholis ciuilibus nostris

XXVI

TANDEM *Ius Gentium* ciuitatis, et gentis cuiusque, Statum Externum legibus iuribusque format, et munit. Harum legum iuriumque duplex reperitur ratio, altera mere naturalis, sulsa originario illo, a natura dato, et foederibus quaesito, statu, atque efficit *Ius Gentium Vniuersale*: quia totius orbis terrae gentes complectitur, atque adeo proprie est ius naturae, ad negotia gentium omnium accommodatum. Altera nititur consuetudinibus, sed iis, quae inter Gentes Europaeas legum iuriumque vim quandam, per longinquum temporis spatium, adeptae sunt: nuncupatur *Ius Gentium Europaeum*. Quoniam vero huius iuris diuersi sunt fontes, videlicet aequitas naturalis, cum a summo iure naturali, quod strictum dicunt, in nonnullis recessum est, religio Christiana praecipue pontificia, gentium quarundam foedera a reliquis probata, inaequalis ciuitatum potentia, commerciorum exercendorum, et bellorum gerendorum, ratio vehementer immutata, decorum gentium, dignitati harum vel aequali vel inaequali consentaneum, atque innumeris conflatum caerimoniis, ut reliquos praetereamus: facile cognitu est, perinde ac Vniuersale *Ius Gentium*, Europaeum hoc non mediocrem conficere disciplinae orbem. Illius studium tenuit eruditos inde ab Hugonis Groetii temporibus, qui inuestigando hoc potissimum iure nominis consecutus est immortalitatem. Hoc vero Europaeum, cum diu abditum in tabulariis publicis iacuisset, nostra aetate quorundam, praesertim Ioann. Iacobi Moseri, labore et studio illustratum est. Vtriusque tamen tractatio, artibus et disciplinis separatis, suscipi debet, ne legum

legum a natura, et consuetudinum a gentibus perfectarum
confusio rursus suboriatur

XXVII

MORES contra Ciuiles in vniuersum explicat *Politica*,
suis circumscripta limitibus: quae, iuribus legibusque sta-
tus ciuilis in lumine positus, et meliora nanciscitur funda-
menta, et ornamenta maiora. Ob morum ciuiliū diuer-
sitate in *Publicam* (*Staats-Klugheit*), et *Privatam* (*allgemei-
ne Klugheit*) diuiditur. Illa imperantes instituit, et Regum
quasi est disciplina, quod virtutes, officia, decorumque eo-
rum, qui clauum reipublicae tenent, eamque aut suo, aut
reipublicae, aut Rectoris supremi, nomine administrant, tra-
dit. Post litteras repurgatas, vt a veteribus discedamus,
inchoata ab Italis est, quos cultiores gentes multae in perse-
quenda ea et ornanda sunt imitatae. Altera Priuata ciui-
um omnium, et parentium imperio ciuili, uirtutes, et officia
cum decoro explanat: sed tot, ac illa, superioribus tempo-
ribus non videntur nata auctores, plures nostra aetate. Vtra-
que tamen adhuc abest a systematis cuiusdam, quod dicunt,
perfectio: vt adeo hanc a praeclaro viro, qui tam feliciter
Wolfianum continuat opus, expectemus

XXVIII

IN NEGOTIIS his ciuilibus, tam diffusis, tam dissipatis,
eminent genera tria, quae singula singulis artibus et disci-
plinis ob rerum amplitudinem et dignitatem, summo fa-
lucis publicae emolumento, conclusa, atque in academiis
explicari coepta sunt. Prima est *Oeconomica Publica*, (*die
Staats-Wirthschaft*), quam etiam Cameralem, a Camera,
dicunt, loco quondam, pecuniae publicae seruandae de-
stinato. Docet illa huius pecuniae publicae tum conficien-
dae modum ex uectigalibus et tributis, ex regalibus, quae
vocant, ex patrimonio principis, tum etiam legitimis sum-
tibus

tibus erogandae in vsus publicos, et Principis, et Ciuitatis. Ostendit aerarii et fisci rationes iam separatas, iam coniunctas. Expendit, qui diuitiarum fontes in Ciuitate sint aperienti, ex quibus, sine ciuium damno, pecunia illa continenter fluat: quae domaniorum, quae vocant, administrandorum sit optima ratio: quid in expensis publicis Ciuitate dignum, quid indignum, atque infinita alia. Huius et reliquarum doctrinarum, quae totae in vitae ciuilibus actione consistunt, perfectionem atque absolutionem, fatemur, in academiis expectandam non esse: at uero iidem scimus, multos, eosque summos in Republica viros, his in academia inchoatis scientiis, in omni vitae ciuilibus cursu, vehementer et adiutos esse, et adhuc adiuuari 18)

XXVIII

PUBLICA haec Oeconomica antiquissimis iam temporibus culta est: deinceps uero diu neglecta: tandem ab Henrico IIII, Galliae rege, hac quoque in re summo principe, ipso rerum vsu ita tractata, ut fere eius instaurator dici possit. Hic et principibus Europae, quod imitarentur, proposuit exemplum, et eruditorum multorum, maxime in Gallia et Germania, commouit studia, ut doctrinam tam salutarem certatim litteris illustrarent. Nostra quoque aetas, et superior proxima, multorum praeclaras vidit hac de re commentationes post Ludouici de Seckendorf, et Ioann. Iohann. Becheri, immortales labores, e quibus praecipuae sunt P. W. de Hornek, Guilielmi L. B. de Schroedern, Christophori Hermanni de Schwedern, Simonis Petri Gafferi, Iusti Christophori Dithmari, Georgii Henrici Zinckii, aliorum, praesertim Ioann. Henrici Gottlob de Iusti. Hanc igitur doctrinam in tanta ipsius rei necessitate, et in tanta

D

sub-

18) Cf. Ioann. Petri de Ludewig editus a. 1753. atque his adiectum obseruat. ad Seckendorfsianum librum, qui inscribitur *Fürstensaatz*, monitum L. B. de Senkenberg p.

subsidiorum multitudine et praestantia, in academiis negligere velle, iniuriam fere in patriam esset

XXX

ALTERA est *Prudentia Aulica* et *Legationum*, quae de omnibus rebus, ad Principum Aulas spectantibus, exponit, in primis de muneribus, quibus domi forasque, belli et pacis temporibus, respublica gubernatur, de caerimoniis et uniuerso decore ciuili, de aedificiis, de aulica iurisdictione, de rebus in aula sacris, de re monetali, de eloquentia ciuili, quae sola fere iustum disciplinae efficit corpus, de multisque aliis, atque in iis tradendis sequitur cum Iuris et Publici Vniuersalis, et vtriusque Genium leges, tum aularum gentiumque cultiorum consuetudines. Haec doctrina tam necessaria, quam late patens, et ne a Graecis et Romanis quidem posthabita, vti praestantissima testantur monumenta, patrum nostrorum memoria tam impedita erat, vt vix pauca, atque ea valde breuia, capita in academiis explicarentur. At vero nunc, actis et documentis et tenebris erutis, atque eruditorum, vel in luce aularum viuentium, vel procerum fauore nixorum, commentariis ante oculos nostros positis, praecipue Friderici Caroli de Moser, vniuersa multo expeditior faciliorque est facta

XXXI

TERTIA denique est *Politia*. (*die Policy Wissenschaft.*) Huic voci, restricte sumtae, nostra aetate subiicitur morum ciuilium descriptio in negotiis priuatis, quatenus referuntur ad rerum copiam, vt quisque labore suo necessaria vitae comparare queat, ad vitae generum felicitatem, ne alterum sit alteri impedimento, ad praecidendam viuendi, et sua perdendi, licentiam, alioquin impunitam, ad ordinem et decus intra ciuitatem retinendum. Politiae huius philosophas rationes eruere, necessarium est: cum in ea constituenda

enda adhuc fluctuent, et in diuersa abeant, gentes: quamquam sine ea ciuium felicitas priuata consistere nequeat. Diu de Politia, imperio nostro germanico danda, deliberarunt ordines: sed digna sunt, quae expendantur, quae de condenda ea monuerunt viri illustres ¹⁹⁾. Multa tamen et perutilia iam viderunt Ioann. Fridericus Vetter, Gasserus, Dithmarus, de Iusti, iam commemorati, et pauci alii

XXXII

GENTIVM cultiorum denique mores ethicos, oeconomicos, ciuiles, religiosos, caerimoniales, cum iuribus et legibus explicat *Notitia Politica Regnorum et Rerump. Europaearum (die Staaten Wissenschaft der Europaischen Reiche)*. Idcirco reipublicae cuiusque conuersiones praecipuas eruit: physicam et geographicam territorii, eiusque accessionum, adumbrat rationem: gentis cuiusque linguam publicam (*Staatssprache*), et priuatam (*Nationalsprache*), multitudinem, indolem, opera manu facta, et litterarum studia, tradit. Tum ad reipublicae formam se confert, eamque internam exprimit, quod ad leges fundamentales, domus regnatricis iura et dignitates, regimen, munera publica, iurisdictionem, ordines equestres, monetam, religionem, militiam, atinet. Externum statum spectat ex habitu gentium inter se: quo referendae gentium Postulationes, quas praetensiones dicunt. Ex utroque tandem statu Prudentiam illam Ciuilem, rationem status vocant, quam gens quaeque in tuenda salute reipublicae suae aut sequitur, aut sequi debet, format

XXXIII

NOBILIS haec doctrina, icidem ab Italis, Machiaueli studio excitatis, inprimisque Relationum politicarum architectis

D 2

¹⁹⁾ L. B. de Spon, et Consil. in VII. eiusque Artic. VII. §. I. T. timus Moser ad Capitular. Caroli III. p. 93. seq.

chitectis Venetis, quodammodo informata, ad Gallos, Germanos, aliosque, dimanauit. In academiis primum tradita est ab Hermanno Conringio nostrate, quem pauci, consequentibus temporibus plures, secuti sunt: nacta demum nostra aetate suos et fontes, actis et diplomatibus a Montio, Lamberti, Rouffeto, aliis, in lucem prolatis, et plurimos classicos auctores, cum gentes cunctae europaeae, nostris his temporibus, in hoc ciuilibus prudentiae genere orando perficiendoque, certatim sint occupatae. Dubium autem non est, ad vitae ciuilibus dignitatem quandam aspiranti, doctrinam hanc non vilem modo esse, sed pernecessariam adeo, vt inter tot homines gentesque, studia haec politica aemulantes, eius inscientia se turpissime sit daturus

XXXIIII

SED Iustranti peregrinos hos mores summo decori esset patriorum morum incuria, vel contemptio. Claudat igitur pulchrum Ciuiliū Doctrinarum chorum *Politica Imperialis*, vt a B. Hassenio, in cuius locum suffectus sum, in catalogis lectionum publicis Notitia Politica Imperii Germanici nostri aliquoties nuncupata est. Haec eadem ratione in Imperio Romanogermanico nostro, atque illa in regnis et rebus publicis externis versatur. Sed longe maior hic rerum et varietas reperitur, et multitudo, et diuersitas quoque ab omnibus aliis orbis terrae rebus publicis, siue conuersiones rerum consideres, siue territorii, vel porius territoriorum rationem, siue factas accessiones Imperii Romani, et Regni Longobardici, quas adhuc tuetur, siue regiminis formam singularem, siue Imperatoris, et Statuum, iura, siue autonomiae, iurisdictionis, religionis, et feudorum faciem, siue vt alia fileamus, ipsam prudentiam ciuilem, qua magna haec Ciuitas, cui nulla par in terris, nulla similis est, et contineri, et regi, et ab hostibus communibus defendi debeat. Notitia haec nostris temporibus paullatim idonea adipiscitur, quibus antea caruit, praesidia litterarum: praefertim

ferim ex quo Ius Publicum Imperii nostri a suis fontibus ducere, ipsaque acta et monumenta e tabulariis publicare, summi viri coeperunt

XXXV

HAEC igitur sunt moralis ciuilisque doctrinae genera, quae studiosius nostra aetate excoluntur, et quae naturalium cum statuum, tum legum morumque, nituntur varietate. Sed iuuabit forsitan, haec quoque breui tabula ante oculos posita habere, quam adeo suppeditamus. Nimirum

Legibus et Iuribus figit, et fundat	}	Statum mere Naturalem	<i>Ius Naturae</i>		
		Statum Socialem	<i>Ius Sociale</i>		
		Statum Ciuilem	<i>Ius Public. Vniuersale cum Theoria Iuris Ciuil.</i>		
		Statum Ecclesiasticum	<i>Ius Ecclesiasticum Vniuers.</i>		
		Statum Gentium, et quidem			
		1. omnium inter se	<i>Ius Gentium Vniuersale</i>		
		2. Europaeorum	<i>Ius Gentium Europaeum, quocum iungi potest Ius Feudale Vniuersale</i>		
Moribus vero, siue virtutibus, officiis, decoro etc. confirmat, et ornat	}	Statum mere Naturalem	<i>Ethica</i>		
		Statum Socialem	<i>Oeconomica Prinata</i>		
		Statum Ciuilem	} in vniuers. Polit. Publ. et Prinata sigillatim	1. in negotiis publicis	
				a. <i>Prudentia Aulica et Legationum</i>	
				b. <i>Oeconomica Publica</i>	
		2. in negotiis priuatis	<i>Politica</i>		
Statum Ecclesiasticum			<i>Disciplina morum religiof. siue Hieratica.</i> Sed haec ob breuitatem Iuri Eccles. Vniu. iungi potest		
Statum Gentium	}	a. <i>Notitia Politica Regn. et Rerumpublic.</i>			
		b. <i>Politica Imperialis</i>			

XXXVI

POSSUNT autem ex eiusmodi Encyclopaedia insignem capere utilitatem et qui modo adeunt academiam, et qui eam relinquere volunt. Illi quasi vno oculorum coniectu late patentem doctrinae moralis campum circumcirca lustrant, Encyclopaedia adiuti, futuros academicos labores, tamquam in tabula pictos, intuentur, inde, quod sibi vtile sit, deligunt, et, quod caput rei est, quae via et ratione in singulis procedendum sit, mature discunt: ne, decursu fere academico stadio, quod saepe fit, praepostera tempora, perturbatum ordinem, et scientiarum genera aut discerpta, aut prorsus neglecta, doleant. Abitum ex academia parantes vel audita sine molestia repetunt, vel praetermissa tum, cum adhuc res quodammodo integra est, cognoscunt, ut, quarum rerum necessitatem adesse, cognitionem vero sibi deesse, sentiunt, earum ex Encyclopaedia notiones, et principia, et methodum, et libros praecipuos hauriant, quo inter academicam, et civilem vitam, interiecto spatio, si quod fortuna vacuum sinat, ea suo studio tractare queant. Quod etsi molestum, tamen prudentiae est, omissa in rebus necessariis utcumque assequi, quam iis in perpetuum carere maximo damno suo.

XXXVII

HAEC fere sunt, quae sub initium praelectionum monere constitueram, et quibus adeo typis descriptis, quatuor vel plures horas priores compendii facio. Historicum ortum, de quo § III et IIII pauca monui, quoad eius fieri poterit, in prolegomenis breuibus, atque in ipsa Encyclopaedia, etiam: ipsum vero doctrinarum moralium orbem ita ducam, ut singularum notiones, principia, et reliqua fundamenta, tum potiores libros, et discendarum consilia suppeditem. Sed forte non alienum est, hoc loco paucis addere, quae ratione opus ipsum doctrinae moralis, Encyclopaedia quasi adumbratum et institutum, publicis priuatisque lectionibus exaedificare soleam. Nimirum ut delectus et lectionum, et cuius academicorum, habeatur, quae omnibus litterarum, et Theologiae, et Iuris, et Medicinae studiosis necessaria sunt, ea publice in posterum tradam: quae vero magis ad Iuris, et Politicis, cultum spectant, etiam si reliquis quoque vtilia esse possint, ea priuatis et priuatissimis docebo scholis.

XXXVIII

XXXVIII

Idcirco *Publice* Encyclopaediam primum, deinde Ius Naturae, tum Ethicam, et tandem Politicam ad praecepta mea trado, atque in posterum, sine intermissione, hunc seruabo ordinem, vt singula haec praecipua genera doctrinae moralis, in quibus reliquarum omnium fundamenta ponuntur, singulis semestribus spatiis abfoluam, nullasque alias habeam in posterum publicas scholas

Privatim Ius Sociale, Ius Publicum Vniuersale cum Theoria Iurium Ciuilium, Ius Ecclesiasticum Vniuersale, Ius Gentium Vniuersale, atque Europaeum, cum Iure Feudali Vniuersali, itidem ad lineas a me ductas expono, et quidem eodem, quo recensui, ordine ad summum intra annum, aut, cum magis lubet, intra menses nouem. Theologiae studiosorum causa Ius Ecclesiasticum Vniuersale cum Hieratica disciplina, seiunctum a reliquis, intra trimestre absoluo spatium. In Notitia vero Politica Regnorum et Rerumpublicarum Europaearum eruenda sequor Cel. Achenwallum, cuius liber concinnus et elegans, inscriptus *Staatsverfassung der Europäischen Reiche im Grundriss*, a me aliquoties explicatus est. Haec doctrina, etsi latissimum rerum et dicendi paret campum, atque a Conringio multorum demum annorum spatio dicatur finita, tamen intra annum, vti quoque feci, absolui potest, et a me in posterum continenter abfoluetur. Breuius postulantes spatium, vel decemestrem vel semestrem quoque, rogantur, vt binas horas ter aut quater singulis hebdomadibus his scholis impendant

Privatissime reliqua, quibus pauci aliquid suorum studiorum impertiunt, doceo: videlicet Prudentiam Aulicam et Legationum ad breues propositiones meas: quae tamen ad B. Hasslemi quoque Sciagraphiam Politices Specialis (*Entwurf eines politischen Special-Collegii, Vitembergae 1714*) formari acuique potest. De Politica Imperiali, siue Notitia Politica Imperii Romanogermanici commentor ad Cap. I. Notitiae Rerump. Euerhardi Ottonis. Oeconomica vero Priuata, Politia, et Oeconomica Publica, aut coniunctim, Dithmaro duce in libro, qui inscribitur *Einleitung in die oekonomische Policey und Cameral-Wissenschaften*: aut separatim ad Snifferti *Land-Wirtschaft und Policey der Deutschen*, ad Cel. de Iusti *Abhandlung von der Policey*, et ad Cel. Darielii *erste Gründe der Cameral-Wissen-*

Wissenschaften commode explanantur. In omnibus his, et priuatis quoque, auspiciandis finiendisque ad Commilitonum Praestantissimorum voluntatem me conformo. Propter res controversas diuidandas, in tanto doctrinarum circuitu obuias, nunc in Ius Naturale controuersum disputationes et priuatas, domi meae, ab amicis quibusdam singulis mercurii et saturni diebus, et publicas ab Alumnis Regioelectoralibus in Alumneo, quod dicunt, habendas curo: deinceps ad alia moralis ciuilibusque doctrinae genera progressurus

XXXVIII

QVOD vero ad scholas meas, extra Encyclopaediam hanc positas, attinet, e. c. de Historia Philosophica ad Heineccii Elementa, de Historia Ecclesiastica ad Rechenbergii summarium, de Eloquentia ad Cel. Maii oratorem, de Historia Iuris Naturalis ad praeceptiones meas: eas, etiam si publice quoque plurimas interdum habuerim, tamen in posterum, si qui eas cupuerint, priuatim instituum omnes, ne publicarum ordinem turbem. Publicas tamen illas quatuor aerales, si qui priuatim fieri maluerint, iis quoque hac in re lubentissime commodabo. In priuatis etiam priuatissimisque lectionibus auctores praecipuos, ad iuuandam librorum notitiam, et fontes scientiarum aperiendos, ex apparatu meo litterario Commilitonibus in manum dare pergam

XXXX

DEVM immortalem mecum adorent Commilitones Honoratissimi, vt rebus in Saxonia tranquillatis, praesertim reddito nobis PATRE PATRIAE INDVLGENTISSIMO nostro, atque yniuersa pacata Germania, his litteris, suo complexu omnem vitae cultioris actionem felicitatemque continentibus, operam dare possim

P. P. Trinitatis festo die V Iunii c1o 1o CCLVII

Wittenberg, Diss., 1756-58

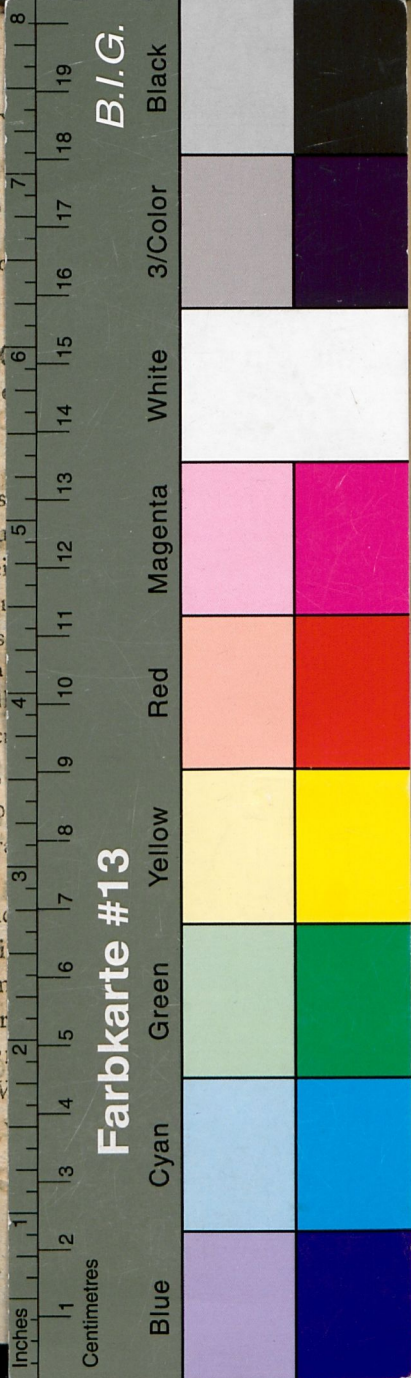
ULB Halle 3
003 608 042

456

B.I.G.

Farbkarte #13

xxxix
11 23

DE
CAVSSIS AVCTARVM
MORALIVM CIVILIVMQVE
DOCTRINARVM

P A V C A

ENCYCLOPAEDIAE MORALI
CIVILI QVE

INTRA SEMESTRE SPATIVM ABSOLVENDAE
PRAEFATVR

IOANNES GEORGIUS WALTHER

CONSILIARIVS SAXONICVS MORALIVM ET CIVILIVM
PROFESSOR PVBL. ORDIN. ATQVE EPHORVS ALVMN.
REGIOELECTORALIVM

VITENBERGAE cl^o Is CCLVII

PRELO EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDI
ACADEMIAE A TYPIS

